

מודל שבעת הצעדים לפתרון דילמות אתיות.

כפי שמציין שמו המודל מורכב משבעה צעדים, ויש לפחות בשלב הלמידה לעבור עליהם בצורה שיטתית.

כמובן שיש להתייחס קודם כל לדילמה מקצועית אתית ממשית.

צעד ראשון: זיהוי סמני אזהרה לאפשרות קיומה של בעיה אתית

זהו אחד האספקטים הייחודיים של המודל. הרבה פעמים איש מקצוע הנפגש עם בעייתיות אתית במסגרת עבודתו איננו יודע על כך, לא מרגיש את הבעיה האתית, מתעלם ממנה, מכחיש אותה. כל אלה עלולים להוביל לעשייה מקצועית מוטעית, ולכן יש לשים לב לסידרה של סימנים (לא חייבים להופיע כולם) אשר צריכים לשמש כנורות אזהרה לאיש מקצוע כי מצביעים על ההיתכנות הגבוהה של בעיה אתית. הקריאה היא כאן לרפלקסיביות של היועץ, הפניית מבט אל עצמו מבחון על מנת להבין מה קורה.

לכך משמשים סימני אזהרה שמפורטים להלן:

- 1. כניסה לסיטואציה הידועה כבעייתית מבחינה אתית:** בצורה אינטואיטיבית ראשונית כל איש מקצוע מבחין בכך שנכנס לשדה של בעיות אתיות כגון שאלות של סודיות, שאלות של הטיות ולחצים פוליטיים או מנהליים, שאלות של ניגודי אינטרסים ועוד.
- 2. שינוי או סטייה מאורחות הפעולה הרגילות:** כל פעם שיועץ מגיב בצורה לא שיגרתי ל סיטואציה מקצועית מורכבת, כל פעם שמתנהג בצורה מאד שונה מהרגליו, עליו לשאול את עצמו מה יש מאחורי השינוי, ויש לא מעט סיכויים שיש כאן בעיה אתית.
- 3. חציית גבולות:** כל פעם שיועץ מרגיש שהוא חוצה גבולות מוכרים של המצב כגון פגישה בשעות מיוחדות, פגישה שלא בבית הספר במקום לא מתאים לכאורה, כניסה לשדה של עשייה מעבר למנדט המקובל ליועץ ועוד, עליו לשאול את עצמו מה קורה כאן ואולי יש פה בעיה..
- 4. הסתרה:** כידוע ליועץ יש זיקה עם מנהל בית הספר, והוא בדרך כלל מעדכן אותו על עשייתו בגבולות הסודיות המקובלת על היועצים. מאידך, יש ליועץ מדריך ו.או מפקח אותם הוא מעדכן בצורה מעמיקה יותר. כאשר היועץ חש שיש משהו שאיננו רוצה לשתף את אחת הדמויות האלה, אולי מתבייש (ראה להלן), צריך היועץ לבחון היטב את המצב.
- 5. התעוררות רגש עוצמתי במיוחד:** אם היועץ חש מעורבות רגשית סוחפת וחריגה הן לחיוב (הזדהות יתר?) הן לשלילה כלפי תלמיד פונה, כלפי הורה פונה או כלפי מורה פונה, עליו לעצור ולבחון היטב את המתרחש.
- 6. בושה:** כשהיועץ חש בושה מסביב למתרחש, מסביב לפנייה או מסביב לעשייתו האפשרית, עליו לשאול את עצמו אם אין כאן בעיה אתית.
- 7. פעולה תחת לחץ דרישות של המטופל או גורם אחר:** כאשר הפונה –תלמיד, הורה, מורה, מנהל- מפעיל לחץ חריג על היועץ על מנת שיטפל/יפעל בכיוון מסויים/במהירות חריגה שלא על פי הנוהלים המקובלים, על היועץ לעצור ולבחון בצורה מעמיקה את הסיטואציה.
- 8. ניצול הכוח:** כאשר היועץ חש שיש אפשרות שישתמש בכוח/בסמכות שיש לו במערכת לקידום נושא שהוא אינטרס של עצמו, עליו לעצור ולחשוב..

9. מצבי קונפליקט, דילמות אתיות : כשדרישה אתית או חושית מתנגשת עם דרישה חוקית או אתית אחרת, יש לעצור על מנת לבחון את המשקל של המחויבויות הסותרות במידה מסויימת על מנת למצוא דרך בכיוון של החלופה העדיפה מכל הבחינות או מרוב הבחינות

על בסיס זה יש עכשיו לנתח את הבעייתיות האתית ולהיכנס לרוזולוציה יותר מפורטת של השדה האתי והחוקי (במקרה הצורך).

צעד שני: הערכה ראשונית של הסיטואציה האתית

ברגע שהיועץ זיהה בעיה אתית, עליו להתייחס לשני היבטים:

1. התייחסות הספרות המקצועית הרלבנטית לסוגיות הנדונות. חשוב לנסות לבחון האם הספרות המקצועית בתחום האתי הנדון נתן את הדעת לסוגיה.

2. הגדרת התחומים האתי והחוקי המעורבים.

על היועץ לשלוט בצורה ממצה בקוד האתיקה של היועצים החינוכיים בישראל, בהוראות מנכ"ל משרד החינוך ובהוראות אגף שפ"י הנוגעים ליועץ, לחוקי יסוד של מדינת ישראל ולכל הנוגע לזכויות ילדים וילדים בסיכון.

מכאן עליו להגיע לידי פרוט מדוייק של הסעיפים הרלוונטים בכל אלה ואז יוכל להגיע לידי הגדרה ברורה של הבעיות האתיות ולשיים אותם בצורה ספציפית.

צעד שלישי: איסוף מיידע כבסיס להגדרת אפשרויות הפעולה

1. איסוף מיידע על כל הנפשות הפועלות.

מול דילמה, יש לחתור לפיתרון מיוחד המתאים לנסיבות המיוחדות של המקרה, כי יכול שאותה דילמה בקונטקסט שונה תקבל תשובה שונה. בדילמות אין תשובות כוללניות אלא שיקול דעת על פי המקרה. לכן על היועץ לאסוף נתונים קונקרטים על כל המרכיבים:

- **התלמיד:** מה הבעיה שלו, מה צפיתו מהיועץ, באיזה מצב נפשי הוא נמצא, האם הוא נעול בכיוון מסויים, האם הוא חרד ממהו, איך הוא תופס את יחסיו עם מערכת החינוך, עם הוריו, האם יש לו מערכת תמיכה במצוקתו? מי הוא, איזה תלמיד הוא, מה רמת התפקוד הלימודית, חברתית, התנהגותית, רגשית שלו בדרך כלל, מה ידוע עליו לפני הפנייה ליועץ?
- **היועץ – בדיקה עצמית:** מה קורה ליועץ, מה מצבו הרגשי, מה מידת הלחץ, האם חש נסחף לכיוון כלשהו, האם הוא רואה בבירור שאולי הוא רוצה לרצות, למצוא חן, האם הוא חש לחיץ?
- **המנהל:** האם המנהל עשוי/עלול להיות מעורב, מה החלק שלו במצב, בפיתרונות האפשריים? מי הוא, אישיותו, מה מערכת היחסים עם היועץ, רמת שיתוף הפעולה וכו'?
- **הסיטואציה:** האם יש תנאים מיוחדים למצב, תנאים תרבותיים, דתיים או אחרים? האם המצב של בית הספר או הרשות משפיע וצריך לקחת בחשבון?

2. ניסוח כל דרכי הפעולה האפשריות

על בסיס כל אלה יש לנסח חלופות מעשיות לפיתרון הדילמה, כולל אלה שמלכתחילה היועץ איטואיטבית פוסל. יש להפעיל ככל האפשר "סיעור מוחות" ולנסות למצוא מספר חלופות.

צעד רביעי: הערכת כל אחת מדרכי הפעולה:

יש לחזור לכל אחת מהחלופות ולבחון מהן הרווחים/יתרונות שלה (בהתאמה לקוד, במציאות, בתוצאות ועוד) ומה המחירים/חסרונות של אותה חלופה מכל הבחינות האפשריות. יש לראות ולקחת בחשבון תוצאות מיידיות ותוצאות צפויות לטווח ארוך. יש לבחון את המרכיבים המערכתיים של כל פיתרון שמוצע.

צעד חמישי: בדיקה עצמית:

אם הנתונים ברורים לו, על היועץ לחזור ולבחון את עצמו על מנת שירגיש לגמרי חופשי לבחירת הפיתרון המתאים לו ולסיטואציה.

צעד שישי: בחירת הפיתרון המקצועי:

היועץ ינסח בצורה ברורה ואופרטיבית את החלופה שאימץ.

צעד שביעי: ביצוע הפעולה

הוא יכנס לביצוע ויעקב אחרי ההתפתחויות, אחרי מעשה יפיק לקחים, יבחון נקודות הצלחה, טעויות וכו'